

Η “ΣΚΟΡΔΟΥΛΑ,”

Φίλε Κύριε Σκόπε,

Τὸν ἐνιαύσιον ἔρανόν μου εἰς τὸ ἐξαιρετόν *Ἡμερολόγιόν* σας μὴ εὐ-
καιρήσας ἐρέτος νὰ προετοιμάσω ἐγκαίρως, ἀναγκάζομαι σήμερον ἐκ τοῦ
προχείρου νὰ προσφέρω εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ μικρὰν μὲν ἀλλ’ ἐπί-
καιρον ἱστορικὴν πραγματείαν, ἀποσπᾶσας αὐτὴν ἐκ τῆς πρὸς ἔκδοσιν
ἐτοιμῆς ἱστορίας μου τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ πραγματεία
ὑποκείμενον ἔχει τὴν ἀπειλοῦσαν ἡμᾶς Πανώλην.

Ἐν Κηφισσίᾳ, τῇ 30 Αὐγούστου 1889.

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐκτὸς τῆς ἀφορήτου τυραννίας, τῆς
ἐπαχθοῦς καὶ αὐθαιρέτου φορολογίας, ἐξ ὧν περιῆλθεν ὁ λαὸς
εἰς ἐσχάτην πενίαν· ἐκτὸς τῶν πειρατῶν. Ἐνεκα τῶν ὁποίων
ἠναγκάσθησαν οἱ κάτοικοι, ἐγκαταλείψαντες τὰς εὐφόρους
πεδιάδας νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ἀγόνων βου-
νῶν· ἐκτὸς τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες
καὶ τῶν πειρατῶν ἀνεδείχθησαν ληστροκώτεροι καὶ ἀπαν-
θρωπότεροι, ἐμαστιζόντο περιοδικῶς καὶ ὑπὸ ἐπιδημικῶν νό-
σων, ὧν προεξῆρχον κατὰ τὸ ἔργον τοῦ ὀλέθρου ἡ Εὐλογία
καὶ ἡ Πανώλης.

Φαρμακὸν ἄλλο κατ’ αὐτῶν πλὴν τῆς φυγῆς δὲν ὑπῆρ-
χεν, ὥστε ὁσάκις ἐνέσκηπτον καὶ μάλιστα ἡ πανώλης, ἥτις
καὶ Θανστικὸν καὶ Πανούκλα καὶ Λοιμικὴ ἐκαλεῖτο ἐνιαχοῦ
δὲ καὶ Σκορδοῦλα, (1) οἱ κάτοικοι ἐν τῇ φυγῇ ζητοῦντες σω-
τηρίαν, διεσκορπίζοντο ὅπου ἂν ἕκαστος εὕρισκε καταφύγιον,
ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀραιουμένων, ἡ ἐπάρατος νόσος ἐξωλόθρευε
μέγα μέρος αὐτῶν.

(1) Κατ’ εὐφημισμὸν ἢ ἐκ τοῦ ἀρχαίου Κορδύλη σημαίνοντος ἀπόστημα
κατὰ τὸν Κοράϊν (Ἄτακτ. τομ. 6’ σ. 32), ὅστις καὶ τὸ Πανούκλα
ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Panucula σημαίνοντος τὰ γεννώμενα ὀπίσω
τῶν ὠτίων ἢ εἰς τὰ ριζομήρια ἀποστήματα, τὰ συνηθέστατα συμπτώματα
τῆς Σκορδοῦλας.

Ὁ περιηγητής Σπόν ἐν ἔτει 1676 καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἰησουΐτης Βαβίνος ἐξάιροντες καὶ ἀποθαυμάζοντες τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς, προσεπιλέγουσιν ὅτι σπανίως ἀσθενοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν Ἀθήναις καὶ ὅτι ἡ καταμαστίζουσα τὰς γείτονας χώρας Θήβας καὶ Εὐβοίαν πανώλης δὲν πλησιάζει ὡς ἐκ σεβασμοῦ δῆθεν τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος. Καὶ ὅμως γινώσκομεν ὅτι ἡ βροτολοιγὸς νόσος ἐνέσκηψεν ἐν Ἀθήναις πολλάκις καὶ ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῶν Φράγκων καὶ μετὰ ταῦτα· πεντάκις μάλιστα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1523 μέχρι τοῦ 1554. Τὴν ἐν ἔτει 1523 εἰσβολὴν πιστοποιεῖ καὶ τὸ «Σύντομον χρονικόν»—τῷ αὐτῷ ἔτει ἀφηγ' καὶ τὸ παρελθὸν ἐγίνετο λοιμικὴ νόσος παγκόσμιος, κυρίως δὲ εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Ρόδον, εἰς τοὺς Κορφοὺς, εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὴν Ἄρταν, εἰς τὰ Ἰωάννινα . . . καὶ εἰς τὸν Μωρέαν σποράδην, καὶ εἰς τὴν Ἀθήναν».

Οἱ Τοῦρκοι πιστεύοντες εἰς τὸ πεπρωμένον (κισμέτ) καὶ ὅτι οὐδεὶς ποτε ἄνωθεν καταδικασθεὶς ἐσώθη, οὔτε κἂν ἀπεπειρῶντο ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τῆς ἐστίας τοῦ μολύσματος. Οἱ χριστιανοὶ ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων κρουσμάτων προτροπάδην διεσκορπίζοντο εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ εἰς τὰ μοναστήρια ἢ ὅπου ὑπῆρχε σκέπη· μολαταῦτα ἡ θνησιμότης ἦτο τεραστία. Ἐκ τοῦ Ὁξωνείου χρονικοῦ μαθάνομεν ὅτι ἐν ἔτει 1554, μεταδοθέντος τοῦ μολύσματος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐμαστίζετο ἡ πόλις ἐπὶ τρία ὄλα ἔτη καὶ ἀπέβιωσαν δέκα χιλιάδες κάτοικοι. Τὸ πλῆθος τῶν θανόντων θεωρεῖ ὁ ἐκδότης τοῦ Χρονικοῦ ὑπερβολικόν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπίθανον ἂν παραβληθῆ πρὸς τὴν γενομένην θραῦσιν δύο μετὰ ταῦτα ἑκατονταετηρίδας, καθ' ὃν χρόνον εἶχε κατὰ τὰ δύο τρίτα μειωθῆ ὁ πληθυσμὸς ἐξ ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν καὶ μάλιστα ἐν ἔτει 1789, ὅτε εἶχον ἐκπατρισθῆ σωρηδὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς τυραννίας τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ τοῦ Χασεκῆ. Τότε ἀπέθανον ἐκ τῆς πανώλους ἐν διαστήματι πέντε μόνον μηνῶν χίλιοι διακόσιοι χριστιανοὶ καὶ πεντακόσιοι Τοῦρκοι. Ἄλλως δὲ καὶ ἐπὶ ἑνὸς τῶν κίόνων τοῦ Θεσείου ἐνεχαράχθη πρὸς ἐνθύμησιν μετ' ἀσημάντου περὶ τὴν χρονολογίαν ἀνακριθείας τὸ μέγεθος τῆς ἐπελθούσης συμφορᾶς «1555 ἔγεινε τὸ κακὸ θανατικὸ εἰς τὴν Ἀθήνα καὶ ἀπέθανον χιλιάδες λαὸς καὶ Καστριῶται». (1)

(1) Καστριῶται ἐκαλοῦντο οἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατοικοῦντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν Τοῦρκοι φρουροί. Ἡ ἐπιγραφή ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Ζησίου.

Τὸ Θανατικὸν ἐδεκάτιζεν ἅπασαν τὴν Τουρκίαν καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταδιδόμενον ἐξωλόθρευεν ὀλοκλήρους οἰκογενείας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τινα προσβολὴν ἀπέθνησκον χίλιοι καθ' ἡμέραν. Ἐν Σέρραϊς τῆς Μακεδονίας ἐν ἔτει 1662 προέπεμψεν εἰς τὸν Ἄδην ἐντὸς δύο μηνῶν ὀκτὼ χιλιάδας· ἐν τινι δὲ ἡμερολογίῳ ἀμαθοῦς ἀνέγνωσα ἀρτίως τὰ ἐξῆς «+αψθ' ἔγινεν θανατικὸν εἰς τὴν βέρηαν τόσον ὅπου πέθνησκαν ἄνθρωπη τὴν ἡμέρα τρηάντα μόνη στὴν βέρηαν (ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας) τὸν αὐτὸν χρόνον ἤπρεαν τὸν ἅγιον δηονήσιον εἰς τὴν βέρηαν καὶ ἔπαπσεν». (1)
Ἡ Ρέτζανη καὶ ἡ Σελίτζιανη εἶναι μικρὰ χωρῖα κατὰ τὰς ὑπωρείας τῆς Ὀσσης καὶ ὅμως τὸ θανατικὸν ἐν ἔτει 1688 ἐθέρισε χιλίας ψυχάς. Οὐ μόνον δὲ τὸ τουρκικὸν κράτος ἐμάστιζεν ἢ πανώλης ἀλλ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν οἰκουμένην Ἐν ἔτει 1576 ἐν Βενετίᾳ ἀπέβίωσαν τεσσαράκοντα χιλιάδες κάτοικοι.

Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ καταπληκτικὴ ὀλιγότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης ἢ παρατηρούμενη ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν σημερινὸν αὐτῆς πληθυσμόν. Ὑπερεπληθύνθη ἔκτοτε τὸ ἀνθρώπινον γένος, χάρις εἰς τὸν ἐπελθόντα βαθμηδὸν πολιτισμόν καὶ τοὺς φιλελευθέρους θεσμούς, δι' ὧν ἀνέπνευσαν καὶ ἀνέζησαν οἱ ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἀκολάστου ἀριστοκρατίας τυραννούμενοι λαοί. Τὰ μέγιστα δὲ συνετέλεσεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἰατρικῆς τέχνης καὶ αἱ καθάρσεις καὶ παντοῖα ἄλλα ὑπὲρ τῆς ὑγείας προφυλακτικά. Ταῦτα πάντα ἠλάττωσαν τὴν θνησιμότητα καὶ περιώρισαν αὐτὴν εἰς τὰς βαρβάρους χώρας, ὅπου δὲν κατάρθωσεν ἀκόμη νὰ εἰσδύσῃ ὁ ἐξυγιαίνων καὶ ἐξανθρωπίζων πολιτισμός.

Τὸ πρῶτον λοιμοκαθαρτήριον ἐν Εὐρώπῃ ἴδρυσεν, κατὰ τὸν σοφὸν Μουσταξίδην, ἡ Ἐνετικὴ πολιτεία ἐπὶ τινος παρακειμένου τῇ Βενετίᾳ νησιδίου καὶ ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου τῆς Παναγίας τοῦ Ναζαρέτ (Santa Maria di Nazaret ἢ Nazaretum) ἐξ οὗ, κατὰ παραφθοράν καὶ τροπὴν τοῦ Ν εἰς Λ, ὠνομάσθη τὸ πρῶτον ἐκεῖνο λοιμοκαθαρτήριον καὶ τὰ ὕστερον κατὰ μίμησιν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἰδρυθέντα Λαζαρέτα (Lazzaretto). Καταδιωχθεῖσα λοιπὸν ἀπηνῶς ἢ ἀπαισία Πανώλης εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος, τὴν δὲ Ἑλλάδα ἀπεχαιρέτισε περι

(1) Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 547 κωδ. τοῦ ἐν Φανερῶν Ἀγιοταρ. Μετοχίου.

τὸ 1830 ἔτος, ἐνσκήψασα τελευταῖον ἐν Πόρῳ καὶ δοῦσα ἀφορμὴν εἰς τὸν τότε ζῶντα ἰατρὸν Ἑπίτην πρὸς συγγραφὴν πραγματείας ἐπιγραφομένης «Ἡ πανώλης ἐν Πόρῳ».

Ἐκτοτε δὲν ἐφάνησαν τοῦ θηρίου οἱ ὄνυχες ἐπὶ ἑβδομήκοντα σχεδὸν ἔτη· ἀλλ' ἤδη ἠγγέλθη ἡ ἐμφάνισις του εἰς μεμακρυσμένας τινὰς χώρας, φόβος δὲ καὶ τρόμος συνέχει τοὺς πάντας. Εὐτυχῶς τὰ κρούσματα τῆς σκορδούλας εἶναι σποραδικὰ καὶ ἀσθενῆ, ἐλπίς δὲ ὑπάρχει ὅτι οἱ ἀπὸ ἐτῶν διαλαλούμενοι ἀπολυμαντικοὶ κλίβανοὶ θὰ φθάσωσι καὶ εἰς τὰ λοιμοκαθαρητήριά μας ἐγκαίρως, ὥστε νὰ κατακαίωνται καὶ καταστρέφωνται ἐν αὐτοῖς τὰ ἀνθρωποκτόνα βακτηρίδια πρὶν ὑπερπηδῆσωσι τῆς καθάρσεως τοὺς φράκτας.

Θ Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ο ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΟ

Λέγει ὁ χρυσοῦς ἔς τὸ μάρμαρο:

— Στὰ πέρατα τοῦ κόσμου
 ποῖος ἥλιος λάμπει ὡσὰν ἐμέ, ποῖο φῶς ἔχει τὸ φῶς μου ;
 Ἐγὼ τὸν κόσμον κυβερνῶ, τὴν εὐτυχία ὑφαίνω,
 ποδοπατῶ τὴν ἐμορφιά, τὴν ἀσχημιὰ ὡμορφαίνω.
 Ἐγὼ ὀδηγῶ στὰ σκοτεινὰ τοῦ κλέφτη μου τὸ χέρι,
 ἐγὼ ἀκονίζω τοῦ φονιᾶ τὸ δίκικο μαχαίρι.
 Ἐγὼ ἀγορῶζω τὴν τιμὴ καὶ τὴν πουλῶ ἔς τὸ δρόμο,
 ἐγὼ νικῶ τὴν ἀρετὴ, καταπατῶ τὸν νόμο.
 Περίσσεσι εἶν' οἱ χάρες μου, κ' ἡ δύναμί μου μνη
 κρεμνίζει θρόνους ἀπ' ἐδῶ, θρόνους ἐκεῖ στηλόνει...
 Ἐσὺ τί κάνεις, μάρμαρο ;

Καὶ τ' ἀπαντάει ἐκεῖνο :

— Ἐγὼ σὲ τάφου σκοτεινιά τὴν δύναμί σου κλείνω.

ΙΩ. ΠΟΛΕΜΗΣ